

УДК 330 : 69.003

Г.І.КИЗИЛОВ, канд. екон. наук

Харківська національна академія міського господарства

ПРОБЛЕМИ ПРИВАБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В УКРАЇНІ

Досліджуються причини відсутності інвестиційної привабливості України. Запропоновано напрямки виходу з кризи.

Недостатність інвестицій в Україні давно стала одним з головних питань. У зв'язку з цим забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в Україні залишається питанням стратегічної важливості.

Ця проблема вже довгий час викликає особливий інтерес як вітчизняних, так і іноземних фахівців [3-9].

Україна зробила відчутні кроки у бік інтеграції у світовий економічний простір. Про це свідчать такі факти:

- набула чинності Угода про партнерство і співробітництво з Європейським Союзом;
- ЄС та США надали Україні статус країни з ринковою економікою;
- Сенат США скасував поправку Джексона-Веніка щодо України;
- підписано міждержавні угоди щодо сприяння та взаємний захист інвестицій з 70 країнами світу;
- укладено 60 міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування практично з усіма країнами СНД, Європи, багатьма країнами Азії, Північної та Південної Америки і кількома країнами Африки;
- 16 травня Україна набуває статусу члена СОТ. На Українському інвестиційному саміті у Лондоні 87% учасників висловили думку, що вступ України до СОТ позитивно вплине на її інвестиційний клімат.

Все це сприяло покращенню інвестиційного клімату України відносно кінця 90-х років ХХ ст. Показником цього покращення став помітний приплив зовнішніх інвестицій. Так, з 2001 по 2008 рр. обсяги прямих зовнішніх інвестицій в економіку України зросли у 7,5 разів до майже 30 млрд. дол. Найбільш показовими стали 2005 і 2007 рр., коли обсяги залучених прямих іноземних інвестицій збільшилися, відповідно, на 81 та 36,5%.

Останнім часом в економіці України спостерігались нові тенденції. Йдеться вихід крупних українських корпорацій на іноземні біржові майданчики для розміщення акцій. Так, у 2007 р. українські компанії залучили на зовнішніх ринках шляхом проведення первинного розміщення акцій (ІРО) понад 1 млрд. дол., що є вдвічі більшим за попередній рік та у 5 разів більше за 2005 р. У 2008 р. обсяги коштів від первинного розміщення, за оцінками експертів, можуть сягнути 3 млрд. дол.

На жаль такий стан інвестиційної діяльності зовсім не характерний Харківському регіону. В 2007 р. порівняно з 2006 р. відбулося погіршення, а саме;

- кількість затверджених інвестиційних проектів на території м.Харкова зменшилась на 12 одиниць;
- залучено інвестицій у 2,8 разу менше, іноземні інвестиції не надходили;
- освоєно інвестицій на 10,7% менше;
- реалізовано продукції на 13,8% менше;
- до бюджетів усіх рівнів сплачено податків і обов'язкових платежів на 18,0% менше;
- створено нових робочих місць майже в 4 рази менше.

Разом з тим, і по Україні, не можна назвати суттєвим проривом у підвищенні конкурентоспроможності національної економіки вищевказане надходження прямих іноземних інвестицій, оскільки 64,3% надійшли в фінансово-банківську діяльність, операції з нерухомістю та торгівлю, в той час як частка промисловості в 2006 р. зменшилась на 13% від 2005 р. Рівень інвестицій з подовженим терміном окупності, залишається на недостатньому рівні.

Протягом останніх років Україна залучила прямих іноземних інвестицій в декілька разів менше, ніж інші країни Центральної та Східної Європи. У 2006 р. до країн Центральної та Східної Європи та СНД надійшло 77,6 млрд. дол., що складає близько 8% загальносвітового рівня прямих іноземних інвестицій, причому з них 60% або 48,8 млрд. дол. залучили п'ять країн (Чехія, Угорщина, Польща, Румунія та Росія). Частка України в інвестиціях становить близько 5%.

Традиційно, серед найбільших інвесторів до України помітні місця посідають країни з «офшорним» статусом (близько 25%), що говорить про переважно вітчизняне походження даних інвестицій. Водночас, значною є також частка країн-членів ЄС, зокрема Німеччини (20%).

При цьому надалі, за незмінних умов, немає підстав прогнозувати помітного збільшення припливу інвестицій в Україну.

По-перше, традиційно значна частка прямих іноземних інвестицій у країні регіону надходить в енергетичний сектор, який є найбільш привабливим в Азербайджані, Росії, Казахстані.

По-друге, в Україні скорочуватиметься потенціал такого джерела залучення прямих іноземних інвестицій, як приватизація.

По-третє, у першому кварталі 2008 р. внаслідок фінансово-кредитної кризи світові показники активності в сфері первинного розміщення акцій різко впали. Кількість операцій знизилася на 38% у порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Такі ж тенденції відбуваються і на Україні.

Відтак потенційні обсяги інвестицій в Україну знаходитимуться у найближчі п'ять років на рівні 4-6 млрд. дол. на рік, що не відповідає інвестиційним потребам національної економіки.

В той же час, з огляду на потреби необхідно значно більшого обсягу фінансових ресурсів. Потреби України в інвестиціях, за оцінками Світового Банку, становлять 100 млрд. дол., для підтримання високих темпів економічного зростання до 2015 р. необхідно до 150 млрд. дол., а для досягнення рівня розвитку США Україні потрібно загалом 4 трлн. дол.

Таким чином, Україна потребує нових механізмів залучення прямих іноземних інвестицій та суттєвого поліпшення інвестиційного клімату.

Серед основних напрямків удосконалення умов є:

По-перше, вдосконалення механізмів забезпечення ринкових прав і свобод інвесторів, а також підвищення рівня захисту інвесторів.

Україна має значне відставання за показниками забезпечення ринкових прав і свобод інвесторів. Зокрема, найбільше відставання спостерігається за критерієм розкриття інформації.

Попри наявність важливих передумов, зокрема макроекономічної стабільності, в Україні зберігаються такі системні загрози для інвесторів як: політична нестабільність, нестабільне й непередбачуване правове поле, рейдерство, відсутність дисципліни виконання законодавчих актів, високий рівень корупції.

За рейтингом захищеності прав власності, складеним Property Rights Alliances [2] Україна серед 70 найбільших країн світу посіла 58 місце і поступається всім країнам Центрально-Східної Європи, зокрема, за такими критеріями, як незалежність судів, довіра населення до судів, корупція, захист прав інтелектуальної власності, авторських прав. Недосконалість судової системи України де-факто використовується окремими бізнесменами як додаткова конкурентна перевага, що

приводить до зниження рівня конкуренції та перенесення її у поза-економічну сферу.

Другий напрямок: потреба реформування дозвільно-регуляторної системи. Насамперед, необхідне полегшення процедур, пов'язаних із початком та закінченням підприємницької діяльності, спрощення механізму отримання дозволів та ліцензій та зменшення їх кількості до необхідного мінімуму.

Так, за даними Світового Банку, Україна за рівнем якості середовища для здійснення господарської діяльності посідає 128 місце з 175 країн світу, поступаючись всім країнам Центрально-Східної Європи, та навіть більшості пострадянських країн, наприклад таким, як Вірменія, Грузія, Казахстан, Киргизстан, Росія, Азербайджан, Молдова [1].

Варто також створити чітку, просту та зрозумілу систему перевірок.

По-третьє, ставка податку на прибуток в Україні (25%) є вищою, ніж у багатьох країнах Центрально-Східної Європи [1], проте, зважаючи на високу порівняно з країнами ЄС прибутковість вкладення капіталу, ця різниця не є значною перепоною для інвестицій. Водночас стримуючим чинником для поліпшення інвестиційного клімату є існуючий механізм адміністрування податків, зборів та обов'язкових платежів, а також непрогнозованість дій уряду щодо встановлення та адміністрування інших податків та податкових платежів.

По-четверте, врегулювання питання виділення та обігу землі. З одного боку, мораторій на продаж землі обумовлює відсутність в Україні ринку землі як такого. З іншого, існують нормативні та адміністративні труднощі з виділенням земельних ділянок під інвестиційні проекти.

По-п'яте, важливим елементом інвестиційної діяльності в Україні повинен стати повноцінний фондовий ринок. Однак в Україні він знаходиться лише на початковій стадії. Існуючі на сьогодні елементи ще не об'єднані у стабільно діючу систему. Це уповільнює прихід стратегічних та портфельних інвесторів. Факт відсутності котирування акцій багатьох українських компаній на національному фондовому ринку знижує довіру до них іноземних інвесторів.

З метою виправлення існуючої ситуації Державним агентством України з інвестицій та інновацій розроблено проект «Державної цільової економічної програми модернізації ринків капіталу в Україні». В разі її виконання Україна отримає сучасний фондовий ринок.

По-шосте, напрямком є підвищення міжнародного інвестиційного іміджу України.

Негативний міжнародний імідж України склався внаслідок відсутності масових «успішних» інвестиційних історій, які б могли слугувати засобом реклами національного інвестиційного клімату.

Наступним, *сьомим* напрямком є розробка сталої стратегії та відповідного національного плану дій щодо поліпшення інвестиційного клімату.

До недавнього часу в Україні була відсутня стала стратегія та відповідний національний план дій, який є прийнятним і наслідуються усіма політичними «командами» й орієнтований на забезпечення всім суб'єктам економічних відносин рівних економічних прав та обов'язків у здійсненні фінансово-економічної діяльності.

Однак, 24 січня 2008 р. Європейською Бізнес Асоціацією була презентована Аналітична Доповідь на 170 сторінках «Перешкоди для інвестицій в Україну». Прем'єр-міністр України в рамках звіту перед інвесторами за перший місяць роботи Уряду офіційно заявила, що Доповідь буде базовим документом Уряду в роботі над поліпшенням інвестиційного клімату України.

Також голова Уряду представила Таблицю на 49 стор., розроблену на базі даної Доповіді. У ній були чітко окреслені: проблеми, пропозиції, відповідальні установи, терміни виконання та коментарі щодо процесу виконання.

1. Paying Taxes: The global picture 2006 / PricewaterhouseCoopers, World Bank <http://www.pwc.com/bo/spa/pdf/PayingTaxes.pdf>.

2. Property Rights Alliance <http://www.propertyrightsalliance.org>.

3. Абрамович Г.В. Напрями активізації державної політики щодо залучення іноземних інвестицій в економіку України // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – №1. – С.16.

4. Матвієнко П.В. Покращення інвестиційного клімату – пріоритетне завдання державного управління // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – №1. – С.10.

5. Правик Ю.М. Стратегічні напрями залучення і використання іноземних інвестицій // Інвестиції: практика та досвід. – 2006. – №18. – С.26.

6. Романюк Т.Ф. Економічна сутність інвестицій // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – №8. – С.25.

7. Барановський О.І. Інвестиційна безпека // Фінанси України. – 2002. – №9. – С.14-18.

8. Вишивана Б.М. Управління інвестиційною діяльністю в Україні // Фінанси України. – 2004. – №10. – С.82-89.

9. Котова І.М. Інвестиційний клімат України: реалії та перспективи // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2004. – Вип.16. – С.123-128.

Отримано 06.05.2008